

Tajik State University of Commerce

Course name: Circular Economy Fundamentals

Week 9: Policy Frameworks Supporting Circular Economy (Global)

Lecturer: Professor Kadyrova Zarrina Halimovna

Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон

Номи фан: Асосҳои иқтисоди даврӣ

**МАВЗУИ 9: Чаҳорчӯбаҳои сиёсӣ ҷиҳати дастгирии
иқтисоди даврӣ (дар сатҳи ҷаҳонӣ)**

Омӯзгор: профессор Қодирова Заррина Ҳалимовна

Нақшаи лексия:

1. Дарки асосҳои ҷаҳорҷӯбаҳои сиёсӣ ва механизмҳои дастгирии иқтисоди даврӣ.
2. Манфиатҳои татбиқи ҷаҳорҷӯбаҳои сиёсӣ ҷиҳати дастгирии иқтисоди даврӣ
3. Ҷаҳорҷӯбаҳои муассири сиёсӣ ҷиҳати дастгирии иқтисоди даврӣ.
4. Мушкилот ва роҳҳои ҳалли онҳо дар ҷаҳорҷӯбаҳои сиёсӣ ҷиҳати дастгирии иқтисоди даврӣ.
5. Таҷрибаҳои амалӣ ва мисолҳои воқеӣ. Тамоюлҳои оянда дар ҷаҳорҷӯбаҳои сиёсӣ ҷиҳати дастгирии иқтисоди даврӣ

Мақсади лексия:

Мақсади лексия аз омӯзиши асосҳои назариявӣ ва амалии ҷаҳорҷӯбаҳои сиёсӣ ҷиҳати рушди иқтисоди даврӣ дар сатҳи ҷаҳонӣ иборат буда, донишҷӯёнро бо сиёсати давлатҳо, сомонҳои байналмилалӣ ва механизмҳои ҳуқуқию иқтисодӣ барои истифодаи самараноки захираҳо, коҳиши партовҳо ва таъмини рушди устувор шинос менамояд.

Вазифаҳои лексия:

Дар лексия як қатор вазифаҳо ҳал карда мешаванд, аз ҷумла:

- Таърихи моҳият, принсипҳо ва хусусиятҳои иқтисоди даврӣ ҳамчун модели муосири рушди иқтисодӣ.
- Баррасии заминаҳои сиёсӣ ва ҳуқуқии татбиқи иқтисоди даврӣ дар сатҳи байналмилалӣ.
- Таҳлили нақши давлат, созмонҳои байналмилалӣ ва бахши хусусӣ дар татбиқи сиёсати иқтисоди даврӣ.
- Омӯзиши стратегияҳо ва барномаҳои Иттиҳоди Аврупо, Чин ва дигар кишварҳои пешрафта дар соҳаи иқтисоди даврӣ.
- Арзёбии таъсири иқтисоди даврӣ ба рушди устувор, амнияти экологӣ ва рақобатпазирии иқтисодӣ.

Натиҷаҳои интизорӣ:

Пас аз анҷоми лексия донишҷӯён бояд:

- чаҳорчӯбаҳои сиёсӣ ва санадҳои байналмилалӣ марбут ба иқтисоди давриро тавсиф кунанд;
- таҷрибаи кишварҳои пешрафтаре дар самти татбиқи иқтисоди даврӣ муқоиса ва арзёбӣ намоянд;
- нақши сиёсати давлат ва механизмҳои иқтисодиро дар рушди иқтисоди даврӣ муайян созанд;
- пешниҳодҳои амалӣ оид ба такмили сиёсати давлатӣ дар самти истифодаи самараноки захираҳо таҳия намоянд.

1. Дарки асосҳои чаҳорчӯбаҳои сиёсӣ ва механизмҳои дастгирии рушди иқтисоди даврӣ.

1. Ба назари шумо, чаро имрӯз кишварҳои ҷаҳон барои гузаштан ба иқтисоди даврӣ таваҷҷуҳи бештар зоҳир менамоянд?
2. Кадом механизмҳои сиёсӣ ва давлатӣ метавонанд рушди иқтисоди даврӣро дастгирӣ намоянд?
3. Нақши қонунгузорӣ ва сиёсати давлатӣ дар коҳиши партовҳо ва истифодаи самараноки захираҳо аз чӣ иборат аст?
4. Ба фикри шумо, кадом таҷрибаҳои байналмилалӣ метавонанд барои рушди иқтисоди даврӣ дар Тоҷикистон муфид бошанд?

Чаҳорчӯбаҳои сиёсӣ ҷиҳати дастгирии иқтисоди даврӣ низоми мукаммали тадбирҳои қонунгузорӣ, танзимкунанда ва стратегиро ифода менамоянд, ки аз ҷониби мақомоти давлатӣ ва ниҳодҳои дахлдор бо мақсади рушд ва татбиқи принципҳои иқтисоди даврӣ амалӣ карда мешаванд. Мазмуни чунин чаҳорчӯбаҳо доираи васеи самтҳоро фаро гирифта, масъалаҳои идоракунии устувори партовҳо, баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳо, такмили тарҳрезии маҳсулот ва ташаккули рафтори масъулони истеъмолкунандагонро дар бар мегирад.

Мафҳуми иқтисоди даврӣ дар заминаи ташаккул ва рушди назарияҳои муносири рушди устувор ба вуҷуд омада, аз равияҳои, ба монанди экологияи саноатӣ ва концепсияи тарҳрезии «аз гаҳвора то гаҳвора» (cradle-to-cradle), сарчашма мегирад. Бо вуҷуди он ки заминаҳои назариявии ин мафҳум ҳанӯз дар нимаи дуюми асри XX ташаккул ёфта буданд, аҳамияти амалии он махсусан дар асри XXI дар натиҷаи шиддат гирифтани мушкилоти глобалӣ, аз ҷумла маҳдуд гардидани захираҳои табиӣ, афзоиши тағйирёбии иқлим ва мушкилоти идоракунии партовҳо, ба таври назаррас боло рафт.

РАВАНДИ РУШДИ ИҚТИСОДИ ДАВРИ

1

ХУЛОСА

Аз соҳеи 1970-ум то имзӯи иқтисоди даврӣ аз як мафҳуми илмӣ ба як самти стратегияи сиёсати иқтисодию экологӣ дар сатҳи ҷаҳонӣ табдил ёфт.

1970-ум
Экологияи
саноатӣ

2002
«Аз гаҳвора то
гаҳвора»

2010-ум
Стратегияҳои
байналмилалӣ

2020-ум
Ҷузъи рушди
устувор

2. МАНФИАТҲОИ ТАТБИҚИ ҶАҲОРҶЎБАҲОИ СИЁСӢ ҶИҲАТИ ДАСТГИРИИ ИҚТИСОДИ ДАВРӢ

 Татбиқи ҷаҳорҷўбаҳои сиёсӣ барои иқтисоди даврӣ ба рушди устувор, самаранокии захираҳо, рақобатпазирии иқтисодӣ ва ҳифзи муҳити зист мусоидат менамояд.

1. Чаҳорчӯбаҳои муассири сиёсӣ ҷиҳати дастгирии иқтисоди даврӣ.

Моделҳои марҳилавии татбиқ. Татбиқи иқтисоди даврӣ раванди мураккаб ва бисёрсамта буда, муносибати низомманд, ҳамоҳанг ва марҳилавиरो талаб менамояд. Самаранокии сиёсати иқтисоди даврӣ аз дараҷаи дурусти банақшагирӣ, ҳамоҳангсозии фаъолияти ниҳодҳои давлатӣ, бахши хусусӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ вобастагии зиҷ дорад. Аз ин рӯ, барои ҷорӣ намудани принципҳои иқтисоди даврӣ таҳияи моделҳои марҳилавии татбиқ аҳамияти муҳим дорад. Чунин моделҳо имконият медиҳанд, ки равандҳои гузариш ба иқтисоди даврӣ ба таври пайгирона ва самаранок амалӣ гарданд.

Марҳилаи аввал арзёбӣ ва таҳлили вазъи ибтидоӣ ба ҳисоб меравад. Дар ин марҳила сатҳи истифодаи захираҳои табиӣ, ҳаҷми тавлиди партовҳо, самаранокии равандҳои истеҳсоли ва хусусиятҳои фаъолияти иқтисодӣ мавриди омӯзиш қарор мегиранд. Инчунин, муайян намудани соҳаҳои асосии талафоти захираҳо ва омилҳои таъсиррасон ба муҳити зист барои таҳияи сиёсати минбаъда аҳамияти калидӣ дорад. Таҳлили ибтидоӣ заминаи илмӣ ва иттилоотиро барои муайян намудани афзалиятҳо ва самтҳои стратегии рушди иқтисоди даврӣ фароҳам месозад.

Марҳилаи дуҷум ҷалби ҷонибҳои манфиатдор мебошад. Гузариш ба иқтисоди даврӣ танҳо дар сурати иштироки фаъоли ҳамаи субъектҳои муносибатҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ имконпазир аст. Дар ин раванд мақомоти давлатӣ, соҳибкорон, муассисаҳои илмӣ, ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ ва аҳоли бояд ба ҳамкорӣ ҷалб карда шаванд. Ҷалби ҷонибҳои манфиатдор барои ташаккули фазои ҳамкориҳои байнисоҳавӣ, баланд бардоштани сатҳи эътимод ва таъмини дастгирии ҷамъиятӣ мусоидат менамояд. Илова бар ин, иштироки ҷомае дар қабули қарорҳо имконият медиҳад, ки сиёсати татбиқшаванда ба талабот ва манфиатҳои воқеии аҳоли мутобиқ карда шавад.

Марҳилаи сеюм тарҳрезии сиёсат ва таҳияи санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ мебошад. Дар ин марҳила стратегияҳо, барномаҳо, меъёрҳо ва механизмҳои ҳавасмандгардонӣ таҳия мегарданд, ки ба принсипҳои иқтисоди даврӣ мутобиқ мебошанд. Аз ҷумла, метавон имтиёзҳои андозӣ барои корхонаҳои «сабз», стандартҳои экологӣ, маҳдудиятҳо оид ба истифодаи маводи яккарата ва механизмҳои дастгирии коркарди дубораро ҷорӣ намуд. Ҳамзамон, муҳим аст, ки сиёсатҳои қабулшаванда бо стратегияҳои рушди устувор ва ҳадафҳои миллӣ ҳамоҳанг бошанд.

Марҳилаи чорум татбиқ ва мониторинги сиёсати қабулшуда мебошад. Дар ин марҳила барномаҳо ва тадбирҳои пешбинишуда ба амал бароварда шуда, натиҷаҳои онҳо тавассути нишондиҳандаҳои асосии самаранокӣ баҳогузорӣ карда мешаванд. Мониторинг имконият медиҳад, ки сатҳи самаранокии сиёсати амалкунанда муайян гардида, мушкилоти эҳтимоли сари вақт ошкор карда шаванд. Барои ин метавон аз нишондиҳандаҳои мисли ҳаҷми партовҳои коркардшуда, коҳиши истеъмоли захираҳо, сатҳи истифодаи энергияҳои барқароршаванда ва коҳиши партовҳои карбон истифода намуд.

Марҳилаи панҷум такмили доимӣ ва мутобиқсозии сиёсат мебошад. Азбаски иқтисоди даврӣ низоми динамикӣ ва тағйирёбанда мебошад, сиёсатҳои татбиқшаванда бояд мунтазам такмил дода шаванд. Истифодаи маълумоти мониторинг, натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ ва таҷрибаи байналмилалӣ имконият медиҳад, ки сиёсатҳо мутобиқ ба шароити навагардонида шаванд. Ин раванд барои баланд бардоштани самаранокии сиёсати давлатӣ ва ҳалли мушкилоти нави иқтисодӣ ва экологӣ аҳамияти муҳим дорад.

5 МАРҶИЛАҲОИ ДАСТГИРИ ТАТБИҚИ ИҚТИСОДИ ДАВРӢ

Воситаҳо ва технологияҳо ҷиҳати дастгирии ҷаҳорҷӯбаҳои сиёсӣ. Дар шароити рушди иқтисоди рақамӣ ва технологияҳои инноватсионӣ истифодаи абзорҳо ва технологияҳои муосир барои татбиқи самараноки иқтисоди даврӣ аҳамияти бештар пайдо мекунад. Технологияҳои рақамӣ ва воситаҳои таҳлилӣ имконият медиҳанд, ки равандҳои истифодаи захираҳо, идоракунии партовҳо ва мониторинги таъсири экологӣ ба таври дақиқ ва самаранок амалӣ карда шаванд. Яке аз воситаҳои муҳим платформаҳои рақамӣ мебошанд. Чунин платформаҳо ба ташкили бозорҳои электронӣ барои мубодила ва истифодаи такрорӣ мавод, пайгирии ҳаракати партовҳо ва идоракунии самараноки захираҳо мусоидат менамоянд. Тавассути низомҳои рақамӣ корхонаҳо метавонанд маълумотро оид ба истифодаи захираҳо ва партовҳо ба таври фаврӣ дастрас намоянд ва қарорҳои муассир қабул кунанд.

Арзёбии давраи ҳаёт (Life Cycle Assessment — LCA) яке аз усулҳои муҳими таҳлилӣ ба ҳисоб меравад. Ин усул барои муайян намудани таъсири экологӣ дар тамоми давраи ҳаёти маҳсулот — аз истихроҷи ашёи хом то коркарди ниҳоӣ — истифода бурда мешавад. Истифодаи чунин технологияҳо ба корхонаҳо имконият медиҳад, ки самаранокии экологиро баланд бардошта, таъсири манфӣ ба муҳити зистро коҳиш диҳанд.

Технологияи блокчейн низ дар рушди иқтисоди даврӣ аҳамияти калон дорад. Блокчейн шаффофият ва пайгиришавандагиро дар занҷираҳои таъминот таъмин намуда, имконият медиҳад, ки ҳаракати маҳсулот ва мавод аз истеҳсол то коркарди дубора назорат карда шавад. Ин технология ба баланд гардидани эътимоди истеъмолкунандагон ва коҳиши хавфҳои марбут ба истифодаи ғайриқонунии захираҳо мусоидат менамояд.

Зеҳни сунъӣ (Artificial Intelligence — AI) низ ҳамчун воситаи муҳими дастгирии иқтисоди даврӣ баромад мекунад. Технологияҳои AI метавонанд маълумоти бузургро таҳлил намуда, роҳҳои беҳтарини истифодаи захираҳо, коҳиши талафот ва пешгӯии равандҳои истеҳсолиро муайян созанд. Илова бар ин, зеҳни сунъӣ барои автоматизатсияи равандҳои истеҳсоли ва идоракунии самараноки партовҳо имкониятҳои васеъ фароҳам меорад. Мисоли муваффақи истифодаи чунин воситаҳо Протоколи арзёбии даврият (Circularity Assessment Protocol — CAP) мебошад, ки аз ҷониби Бунёди Эллен МакАртур таҳия шудааст. Ин протокол чаҳорҷӯбаи мукамалро барои арзёбии сатҳи татбиқи принципҳои иқтисоди даврӣ пешниҳод намуда, ба ташкилотҳо ва ҳукуматҳо дар муайян намудани самтҳои такмил ва баланд бардоштани самаранокии сиёсати иқтисоди даврӣ мусоидат менамояд.

МИСОЛИ МУВАФФАҚИ ИСТИФОДАИ ҶУНИН ВОСИТАҶО

Мисоли муваффақи истифодаи ҷунин воситаҷо Протоколи арзёбии даврият (Circularity Assessment Protocol – CAP) мебошад, ки аз ҷониби Бунёди Эллен МакАртур таҳия шудааст. Ин протокол ҷаҳорҷӯбаи мукаммалро барои арзёбии сатҳи татбиқи принципҳои иқтисоди даврӣ пешниҳод намуда, ба ташкилотҳо ва ҳукуматҳо дар муайян намудани самтҳои такмил ва баланд бардоштани самаранокии сиёсати иқтисоди даврӣ мусоидат менамояд.

ҶИ АСТ CAP?

Протоколи арзёбии даврият (CAP) — воситаи байналмилалӣ барои арзёбии баробар ва мукаммали фаъолияти ташкилотҳо, маҳсулот, хизматрасонӣ ва сиёсатҳо дар заминаи принципҳои иқтисоди даврӣ мебошад.

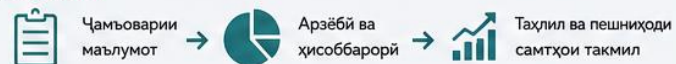
ҲАДАҶОИ АСОСӢ

- Андозаи сатҳи даврият дар фаъолияти ташкилот ё маҳсулот
- Муайян намудани самтҳои такмил ва имкониятҳои беҳсозӣ
- Таъмини асоси далелнок барои қабули қарорҳои иқтисодӣ ва сиёсӣ
- Мониторинг ва муқоисаи пешрафт дар самти даврият

СОҶТОРИ ПРОТОКОЛ (CAP)

УСУЛИ КОР

АФЗАЛИЯТҶОИ ИСТИФОДАИ CAP

- Арзёбии ҳамаҷонибаи 360° сатҳи даврият
- Муайян намудани хавфҳо ва имкониятҳо
- Дастгирии қабули қарорҳои стратегӣ
- Имконияти муқоисаи фаъолият дар сатҳи соҳавӣ ва байналмилалӣ
- Мусоидат ба гузариш ба иқтисоди устувор ва камкарбон

КӢ ИСТИФОДА МЕКУНАД?

- Ташкилотҳо ва соҳибкорон – барои беҳсозии фаъолият ва рақобатпазирии устувор
- Ҷукуматҳо ва мақомоти давлатӣ – барои арзёбии сиёсатҳо, барномаҳо ва мониторинги гузариш ба иқтисоди даврӣ

НАТИҶА

Протоколи арзёбии даврият (CAP) ба ташкилотҳо ва ҳукуматҳо имкон медиҷад, ки сатҳи татбиқи принципҳои иқтисоди давриро дақиқ арзёби намуда, қарорҳои асоснок қабул кунанд ва ба рушди устувор мусоидат намоянд.

4. Мушкилот ва роҳҳои ҳалли онҳо дар чаҳорчӯбаҳои сиёсӣ ҷиҳати дастгирии иқтисоди даврӣ

- Иқтисоди даврӣ барои рушди устувор аҳамияти калон дорад.
- Аммо татбиқи он дар бисёр кишварҳо бо мушкилот рӯ ба рӯ мешавад. Монеаҳо метавонанд иқтисодӣ, иҷтимоӣ, ҳуқуқӣ ва технологӣ бошанд.
- Ин мушкилот суръати гузариш ба иқтисоди даврӣро суст менамоянд.

Норасоии огоҳӣ ва маърифати экологӣ

- Бисёр шахрвандон ва соҳибкорон дар бораи иқтисоди даврӣ маълумоти кофӣ надоранд.
- Сатҳи пасти маърифати экологӣ иштироки ҷомеаро кам мекунад.
- Фарҳанги истеъмоли аз ҳад зиёд низ мушкилоти ҷиддӣ мебошад.
- Истифодаи кӯтоҳмуддати маҳсулот ба зиёдшавии партовҳо оварда мерасонад.

Мушкилоти қонунгузорӣ ва танзим

- Қонунгузори бисёр кишварҳо ба иқтисоди даврӣ мутобиқ нест.
- Расмиёти маъмурӣ мураккаб мебошанд.
- Механизмҳои назорат нокифояанд.
- Ҳамоҳангсозии байнисоҳавӣ суст мебошад.

Маҳдудиятҳои иқтисодӣ

- Технологияҳои нав сармоягузори зиёд талаб мекунанд.
- Қоркарди дубора ва инфрасохтори нав хароҷоти баланд доранд.
- Барои соҳибкориҳои хурд ва миёна ин мушкилтар аст.
- Манфиатҳои иқтисодии даврӣ асосан дар дарозмуддат пайдо мешаванд.

Маҳдудиятҳои технологӣ ва инфрасохторӣ

- Технологияҳои коркарди дубора дар баъзе кишварҳо суст рушд ёфтаанд.
- Таҷҳизоти муосир намерасад.
- Мутахассисони баландихтисос каманд.
- Барои баъзе намудҳои партовҳо технологияҳои муассир вучуд надоранд.

Омилҳои иҷтимоӣ ва бозорӣ

- Баъзе ширкатҳо ба тағйирот муқовимат мекунанд.
- Маҳсулоти аз маводи такрорӣ истеҳсолшуда рақобатпазирии паст доранд.
- Талаботи бозор ба маҳсулоти «сабз» ҳанӯз маҳдуд аст.
- Дастгирии давлат барои гузариш муҳим мебошад.

Стратегияҳои бартараф намудани мушкилот

- Баланд бардоштани маърифати экологӣ.
- Гузaronидани семинарҳо ва барномаҳои таълимӣ.
- Такмили қонунгузорӣ ва сиёсати давлатӣ.
- Ҳавасмандгардонии иқтисодӣ барои корхонаҳо.

Роҳҳои рушди иқтисоди даврӣ

- Татбиқи механизмҳои дастгирии молиявӣ, аз ҷумла пешниҳоди грантҳо ва қарзҳои имтиёзнок, барои ҳавасмандгардонии корхонаҳо дар самти гузариш ба иқтисоди даврӣ аҳамияти муҳим дорад.
- Дастгирии давлатӣ ва институтсионалии технологияҳои «сабз» ба коҳиши таъсири манфии экологӣ ва баланд гардидани самаранокии истифодаи захираҳо мусоидат менамояд.
- Рушди равандҳои рақамикунонӣ ва автоматизатсияи истеҳсолот имконият фароҳам меорад, ки идоракунии захираҳо ва равандҳои истеҳсолӣ самараноктар гарданд.

- Истифодаи зеҳни сунъӣ ва технологияҳои муосир ба такмили мониторинг, таҳлил ва идоракунии устувори захираҳо мусоидат намуда, сатҳи инноватсионии иқтисодро баланд мебардорад.
- Ҳамкориҳои мутақобилан судманди давлат, ҷомеа ва бахши хусусӣ яке аз шартҳои асосии татбиқи муваффақонаи модели иқтисоди даврӣ ба ҳисоб меравад.

5. Таҷрибаҳои амалӣ ва мисолҳои воқеӣ. Тамоюлҳои оянда дар чаҳорчӯбаҳои сиёсӣ ҷиҳати дастгирии иқтисоди даврӣ

Дар даҳсолаҳои охир иқтисоди даврӣ ба яке аз самтҳои муҳими рушди устувор табдил ёфтааст. Бисёр давлатҳо ва созмонҳои байналмилалӣ сиёсати иқтисоди даврӣро қабул намудаанд. Ин сиёсатҳо ба истифодаи самараноки захираҳо ва коҳиши партовҳо равона гардидаанд. Омӯзиши таҷрибаи байналмилалӣ аҳамияти илмӣ ва амалӣ дорад.

Нормативно-правовое регулирование: мировой контекст

Гузариш ба иқтисоди даврӣ дар сатҳи минтақаҳо, давлатҳо ва созмонҳои байналмилалӣ бо қабули санадҳои калидӣ, созишномаҳо ва конвенсияҳо ба танзим дароварда мешавад. Ин санадҳо ба сиёсати давлатҳо таъсир расонида, қисми муҳими меъёрҳои миллий дар соҳаи иқтисоди даврӣро ташкил медицанд.

САНАДҲОИ КАЛИДИИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ ДАР СОҲАИ ПАРТОВ ВА МОДДАҲОИ ЗАРАРРАСОН

Конвенсияи Базелӣ оид ба назорати интиқоли фаромарзии партовҳои хатарнок ва ихроҷ қардани онҳо

- Статус – қабул шуд, ба қувва даромад соли 1989.
- Иштирокчиён – 191 давлат, аз ҷумла Россия (1994).
- Категорияҳо ва шартҳои таснифкунии партовҳои хатарнок, чараёни интиқол, барои ихроҷ (баровардан), гарондани масъулияти мусоид ва натиҷаҳои судиро муайян мекунад.
- Интиқоли фаромарзии партов танҳо дар ҳолате иҷозат дода мешавад, ки идоракунии экологӣ аз ҷиҳати экологӣ бехатар бошад.

Конвенсияи Роттердам оид ба тартиби пешаки тасдиқкунӣ барои баъзе моддаҳо ва маводи кимиёвӣ хатарнок дар байналмилалӣ савдо

- Статус – қабул шуд, ба қувва даромад соли 1998.
- Иштирокчиён – 165 давлат, аз ҷумла Россия (2011).
- Механизми таъмини масъулияти муштарак дар савдои моддаҳои кимиёвӣ хатарнок, ки ба саломати инсон ва муҳити зист зарар мерасонанд.
- Саҳмгузор дар истифодаи экологӣ бехатар ва назорати ҷунин моддаҳо дар тичорати байналмилалӣ.

Конвенсияи Стокгоlm оид ба моддаҳои органикии устувори ифлоскунанда (МОУ)

- Статус – қабул шуд, ба қувва даромад соли 2001.
- Иштирокчиён – 186 давлат, аз ҷумла Россия (2011).
- Созишнома оид ба қоҳиш ё пура қатъ намудани истеҳсолот, истифода, воридот ва содироти МОУ барои ҳифзи саломати инсон ва муҳити зист.

Протоколи Монреал оид ба моддаҳои, ки қабати озониро вайрон мекунад

- Статус – қабул шуд, ба қувва даромад соли 1987. Ислоҳотҳо: Лондон (1990), Копенгаген (1992), Монреал (1997) ва ғ.
- Иштирокчиён – ҳамаи давлатҳои аъзои СММ.

Созишнома истеҳсолот ва истеъмоли моддаҳои, ки қабати озониро вайрон мекунад, танзим менамояд.

Конвенсияи Минамата оид ба симоб

- Статус – қабул шуд, ба қувва даромад соли 2013.
- Иштирокчиён – 147 давлат, Россия Конвенсияро имзо кардааст, вале то ҳол тасдиқ накардааст.
- Конвенсия истеҳсолот, истифодаи симоб, маҳдудиятҳо дар маҳсулот, инчунин идоракунии партовҳои симобдор ва тоза қардани чойҳои ифлосшударо танзим мекунад.

Санадҳои байналмилалӣ калидӣ дар соҳаи иқтисоди даврӣ

- Созишномаи Париж (2015) – ҳадафи ниғоҳ доштани баландшавии ҳарорат дар сатҳи камтар аз 2°C ва талаш барои 1,5°C.
- Барномаи рушди устувори СММ то соли 2030, аз ҷумла Ҳадафҳои Рушди Устувор.
- Ҳадафи 12 – таъмини истеъмом ва истеҳсолоти масъулиятнок.
- Конвенсияи Вена оид ба ҳифзи қабати озон ва Протоколи Монреал.
- Конвенсияи картасенӣ оид ба бехатарии биологӣ.
- Созишномаҳои бисёрҷониба оид ба муҳити зист ва рушди устувор.
- Санадҳои Иттиҳоди Аврупо оид ба иқтисоди даврӣ (Пакети иқтисоди даврӣ).
- Чорҷӯбаи Глобалии оид ба иқтисоди даврӣ аз ҷониби Форуми Иқтисодии Ҷаҳонӣ.

Дигар санадҳои байналмилалӣ, ки ба иқтисоди даврӣ дахл доранд

Созишномаҳо оид ба қоҳиши ифлосшавии муҳити баҳрӣ

- Конвенсияи MARPOL 73/78
- Конвенсияи Лондон оид ба пешгирии ифлосшавии баҳр
- Протоколи Лондон
- Наҷшаи амали минтақавӣ оид ба баҳрҳои минтақавӣ

Созишномаҳои дигари байналмилалӣ

- Созишнома оид ба Антарктида
- Протоколи Мадрид оид ба ҳифзи муҳити зист
- Конвенсияи Рамсар оид ба ботлоқзорҳо
- Протоколи Киото
- Созишномаи Париж

Нишондиҳандаҳои иқтисоди даврӣ

То стандартизатсия дар соҳаи иқтисоди даврӣ бояд системаҳои ченкунии самаранокӣ, истифодаи захираҳо ва таъсири экологӣ истифода шаванд. Нишондиҳандаҳои пешқадам, ба монанди зерини байналмилалӣ эътироф шунд:

Нишондиҳандаи Иқтисоди Даврӣ аз ҷониби Фонди Эллен Макартур

- Арзёбии бесармоияи чараёнҳои моддӣ (бо истифода аз ҳисоби физикии чараёнҳо).
- Меъёри гардиши маҳсулот ба ҳисоби миёна дар як соҳа.
- Таносуби воҳидҳои функционалӣ ба арзиши иловашуда дар як соҳа.

Чорҷӯбаи Иқтисоди Даврӣ аз ҷониби Фонди Эллен Макартур

- Барои муқоисаи самаранокӣ ва фароҳам овардани маълумоти сифатӣ байни ҷанбаҳои зерин категорияҳо: омилҳои имконпазир, фаъолият, натиҷаҳо.
- Категорияҳо: 1) Омилҳо; 2) Фаъолият; 3) Натиҷаҳо.
- Нишондиҳандаҳо ва метрикаҳо барои таҳлили корхонаҳо мувофиқ бо принципҳои иқтисоди даврӣ (истеҳсолот, таъминот, истифода, идоракунии партовҳо, инноватсия, молия ва ғ.).

Шӯрои Ҷаҳонӣ оид ба Иқтисоди Даврӣ ва Рушди Устувор (4 метрика)

- Пӯшиши ҳалқа: самаранокӣ истифодаи масоҳа, об ва энергия, %.
- Оптимизатсияи ҳалқа: кори бо масоҳаи такроршаванда, барои истеҳсол.
- Арзиши ҳалқа: самаранокӣ иқтисодӣ ва муҳити зист.
- Таъсири ҳалқа: таъсири газҳои гармхонагӣ ба муҳити зист.

Дигар нишондодҳо

- Индекси Иқтисоди Даврӣ (Circular Economy Index), фонди Сундик Арабӣ, соли 2021.
- Асбобҳои ҳамгироии ченкунии самаранокӣ, биодиверситет, ҳамкорӣ дар соҳаи иқтисоди даврӣ (аз ҷониби СО3).
- Ва дигарон.

Татбиқи чорҷӯбаҳои сиёсӣ баҳри рушди иқтисоди даврӣ ба рушди устувор, самаранокӣ захираҳо, рақобатпазирии иқтисодӣ ва ҳифзи муҳити зист мусоидат менамояд.

Иттиҳоди Аврупо ҳамчун намунаи пешсаф

- Иттиҳоди Аврупо яке аз намунаҳои муваффақи татбиқи иқтисоди даврӣ мебошад.
- Дар ин самт «Нақшаи амал оид ба иқтисоди даврӣ» қабул гардидааст.
- Ҳадафи асосӣ:
  - коҳиши партовҳо;
  - рушди коркарди дубора;
  - истеҳсоли устувор.
- Ин стратегия ба рушди иқтисоди «сабз» мусоидат менамояд.

Самтҳои асосии сиёсати Иттиҳоди Аврупо

- Маҳдуд намудани истифодаи пластикаи яккарата.
- Дастгирии истеҳсоли маҳсулоти аз ҷиҳати экологӣ устувор.
- Ташвиқи истифодаи такрорӣ захираҳо.
- Рушди бозори ашёи хоми дуюмдараҷа.
- Баланд бардоштани самаранокии энергетикӣ.

Натиҷаҳо ва аҳамияти таҷрибаи Иттиҳоди Аврупо

- Иттиҳоди Аврупо ба яке аз пешсафони ҷаҳонӣ дар самти иқтисоди даврӣ табдил ёфтааст.
- Сиёсатҳои амалишуда ба коҳиши таъсири экологӣ мусоидат намуданд.
- Самаранокии истифодаи захираҳо баланд гардид.
- Таҷрибаи Иттиҳоди Аврупо барои дигар кишварҳо намунаи муҳим ба ҳисоб меравад.

Таҷрибаи Ҷумҳурии Мардумии Чин дар рушди иқтисоди даврӣ

Таҷрибаи Ҷумҳурии Мардумии Чин яке аз намунаҳои муҳими рушди иқтисоди даврӣ ба ҳисоб меравад.

- Соли 2009 Қонуни мусоидат ба иқтисоди даврӣ қабул гардид.
- Ин қонун заминаи ҳуқуқӣ ва институтсионалиро барои татбиқи иқтисоди даврӣ фароҳам овард.
- Ҳадафҳои асосӣ:
  - истифодаи самараноки захираҳо;
  - рушди технологияҳои коркарди дубора;
  - коҳиши инфлосшавии муҳити зист.

Барномаҳо ва стратегияҳои Ҷумҳурии Мардумии Чин дар самти иқтисоди даврӣ

1. Барномаи 15-уми панҷсолаи Чин давраи **2026–2030**-ро дар бар мегирад. Дар доираи он иқтисоди даврӣ ба самтҳои зерин равона мешавад: рушди низоми ҷамъоварӣ ва коркарди дубораи партовҳо; истифодаи ашёи хоми дуюмдараҷа; рушди саноати азнавистеҳсолкунӣ; кам кардани партовҳои саҳт; тақвияти истеҳсолоти сабз ва камкарбон; баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳо.

2. Дурнамои стратегии Чин То соли 2035

Ҳадаф:

ташаккули иқтисоди устувор ва инноватсионӣ;
рушди технологияҳои рақамӣ ва зеҳни сунъӣ;
расидан ба бетарафии карбон то соли **2060**.

3. Стратегияи «China 2025» Барномаи навсозии саноати миллӣ.

Ҳадаф: рушди технологияҳои инноватсионӣ; рақамикунонӣ; автоматизатсия; рушди истеҳсолоти «сабз».

Самтҳои муҳим: зеҳни сунъӣ; энергетикаи барқароршаванда; истеҳсолоти устувор.

4. Барномаи «Шаҳрҳои сабз» Барнома барои рушди устувори шаҳрҳо.

Самтҳо: кам кардани партовҳои маишӣ; рушди нақлиёти экологӣ; баланд бардоштани самаранокии энергия; коркарди дубораи мавод.

Минтақаҳои озмоишии иқтисоди даврӣ

Дар шаҳрҳо ва паркҳои саноатӣ татбиқ гардиданд.

Намунаҳо:

- Suzhou Industrial Park;
- Tianjin Economic-Technological Area.

Самтҳои фаъолият:

- истифодаи дубораи об;
- коркарди дубораи партовҳо;
- истеҳсолоти каммасраф.

Натиҷаҳои сиёсати иқтисоди даврӣ дар Чин

- Ҳукумати Чин минтақаҳои озмоишии иқтисоди даврӣро таъсис дод.
- Дар ин минтақаҳо технологияҳои инноватсионӣ ва моделҳои нави истеҳсоли татбиқ гардиданд.
- Ба идоракунии самараноки партовҳо таваҷҷуҳи махсус дода шуд.
- Самаранокии истифодаи захираҳо баланд гардид.
- Чин ба яке аз кишварҳои пешсаф дар татбиқи амалияҳои иқтисоди даврӣ табдил ёфт.

Парки саноати Суцоу (Suzhou Industrial Park)

- Яке аз аввалин минтақаҳои намунавии иқтисоди даврӣ дар Чин.
- Лоиҳаи муштаракӣ Чин ва Сингапур.
- Дар парк зиёда аз **25 000** корхона фаъолият менамояд.
- Дар он зиёда аз **91** ширкати **Fortune 500** ҷойгир аст

6

7

Танзими меъёрӣ-ҳуқуқӣ: трендҳои калидии ҷаҳонӣ

Кишварҳо мустақилона афзалиятҳои миллий, дурнамои захираҳо, нишондиҳандаҳои мақсаднок ва дигар ҷиҳатҳои стратегияи худро муайян мекунанд, аммо машваратҳои байналмилалӣ чораҳои муштарақро оид ба системаи иқтисодӣ даврӣ муайян менамоянд: дурнамои то соли 20+ сол то 40% коҳиш додани партовҳо, истифодаи самараноки захираҳо ва рушди иқтисодӣ даврӣ таъмин мекунанд.

Қонунҳо оид ба иқтисодӣ даврӣ: миллий

Ҷойгиршавӣ: Фаронса

Қонуни дуҷуми миллий оид ба иқтисодӣ даврӣ: 2021–2040

Ҳадафҳои стратегияи қонун:

- маъни пластикаи яқбора (гайр аз истифода дар маҳсулотҳои тиббӣ ва озӯқаворӣ);
- иттилоот дар бораи истеъмолкунандагон оид ба таъмир, мӯҳлати истифода ва имконияти такрорӣ маҳсулот;
- маъни нобудсозии маҳсулотҳои истеъмолӣ (гайр аз БОИ, косметика) ("қонуни зидди исрофкорӣ");
- мубориза бо захролудшавии хок ва истифодаи метерриерӣ; барои мисолҳо: секторҳои сохтмон, нақлиёт, мобилӣ, мебел;
- ҳадафҳои ифлосшавӣ тавассути (12 гурӯҳи маҳсулот: абзорҳои боран, мебел, смартфон, автомобил ва ғ.).

Ҷойгиршавӣ: Чин

Қонуни миллий «Дар бораи такмилдиҳии иқтисодӣ даврӣ»

Ворид амал: соли 2008

Ҳадаф:

таъсис додани системаи пурраи иқтисодӣ даврӣ то соли 2060.

Нақшаи рушди иқтисодӣ даврӣ дар давраи панҷсолаи 14-уми 2021–2025 (давомдорӣ)

Ҳадафҳои асосӣ:

- баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳо (на камтар аз 20% то соли 2020);
- таъсиси системаи коркарди партовҳо ва иттилооти дақиқ;
- паст кардани партовҳо аз соҳаҳои истеъмолӣ: нобудсозии маҳсулотҳои масрафшуда – то 60%, партовҳои саноатӣ – то 85%;
- кам кардани истеъмоли энергияи механикӣ дар воҳишҳо – 5 маротиба.

Ҳамкориҳои байналмилалӣ

Ҷойгиршавӣ: Иттиҳоди Аврупо

Сиеҷати умумӣ оид ба кишоварзӣ: 2023–2027

Ҳадаф: гузаштан ба иқтисодӣ даврӣ, рушд дар секторҳои биоэкологӣ, истифодаи устувори ҷангалҳо ва моҳидорӣ ва гайра.

Стратегияи «Аз хоҷагии деҳқонӣ то дастархон»

- на камтар аз 20% кам кардани истифодаи моддаҳои кимиёвӣ захролуд то соли 2030;
- на камтар аз 50% кам кардани фуруши маводи зидди микроб та 2030;
- на камтар аз 25% кам кардани нуриҳои минералӣ.

Ҷойгиршавӣ: Чин

Иттиҳоди «Як камарбанд – як роҳ» («Belt and Road Initiative»)

Ҳамкорӣ бо зиёда аз 107 кишвар (давраи асосӣ 1992–2018):

- баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳо дар иқтисодӣ даврӣ;
- Иттиҳоди иқтисодӣ даврӣ (GACERE) (Канада, Чили, Кекаш, Венгрия, Н. Зеландия, Норвегия, Перу, Руанда, Чин, КОАП ва Япония).

Кишварҳо худ мустақилона афзалиятҳои миллиро муқаррар мекунанд, дурнамои мақсаднок ва дигар ҷиҳатҳои стратегияро дар қонеҳои иқтисодӣ даврӣ муайян менамоянд. Ҳамчунин онҳо стандартҳои, нишондиҳандаҳо ва метрикаҳои лозимаро барои истифодабарӣ дар ҳалли масъалаҳои дахлдор муайян мекунанд.

Ҷанбаҳои даврӣ иқтисодӣ фаъолон дар сатҳи миллий қорӣ мешаваанд, дар ҳоле ки барномаҳои алоҳидаи давлат барои дастгирии иқтисодӣ даврӣ дар ИМА ва кишварҳои ИТЭС татбиқ мегарданд.

Стандартҳои оид ба иқтисодӣ даврӣ

Ҷойгиршавӣ: Ҷаҳон

Стандарти ISO/TC 323 Иқтисодӣ даврӣ»

- мақсад – таҳияи стандартҳои даврӣ амалиёти иқтисодӣ даврӣ то соли 2025;
- Русия узви фаъол ва иштирокчи ҷиҳати аст;
- қисми стандартҳои ISO 59000 ба самтҳои алоқаманд аст, тавачҷуҳ ба экологӣ;
- стандартҳои нисбатан доираи пешниҳод мешавад (структура, арзёбӣ, андозагирӣ бизнес-моделҳо, нишондиҳанда ва қобилияти истифода, коркарди партовҳо ва ғ.).

Ҷойгиршавӣ: ИТУ (ШСИ – Шӯрои байналмилалӣ иттиҳодҳои телекоммуникатсионӣ, СММ)

- таҳияи стандартҳои даврӣ идоракунӣ партовҳои электронӣ;
- ҳавасмандгардонӣ оид ба истифодаи такрорӣ ва коркарди такрорӣ.

Ҷойгиршавӣ: Иттиҳоди Аврупо

Стандарти CEN-CENELEC Стандартизатсия дар «Circular Economy»

- CLC/TC 23X – таҳияи стандартҳои барои истеъсолоти электронии истеъмолӣ;
- CEN/TC 249 – стандартҳои даврӣ пластикӣ: методҳои озмоиш, хусусиятҳои техникӣ, классификация, системаи баҳодикӣ, талаботи экологӣ, принципҳои андозагирӣ ва санҷиши металлҳо.

Ҷойгиршавӣ: ЧММ

Регаменти муттаҳид барои экодиазин маҳсулотҳои устувор (ESPR)

- рушди тичорати даврӣ ва устувор;
- методология, стандартҳои, талаботҳои ва арзёбии шароити қор.

Дастгирии молиявӣ ва танзими бозорҳо

Ҷойгиршавӣ: Иттиҳоди Аврупо

Иттиҳодия барои иқтисодӣ даврӣ

- ба қомеаи «Сабз» гузариш ва рақобатпазирӣ;
- то соли 2027 ба маблағи 1000 млрд евро маблағгузорӣ;
- то соли 2030 аз 107 соҳаҳои иқтисодӣ барои 50 000 молҳои саноатӣ ва моҳидорӣ истифода мебаранд;
- 50 000 ташаббуси тичоратӣ то соли 2024.

Ҷойгиршавӣ: Фаронса

Стандарти аввали миллий (норма) – AS XR 30-901

- асоси стандартҳои ISO/TC 233;
- меъёри миллий;
- аз соли 2018 амал мекунанд!

Дастовардҳои ҷаҳонӣ (нишондиҳандаҳо)

69%
партовҳои электронӣ то соли 2022 коркард шуданд (мақсад – то 2030 ба >80% расондан)

\$4,5 трлн
маблағгузорӣ дар иқтисодӣ даврӣ аз гузариш ба истифодаи такрорӣ (такрибан дар 2020 Global Circularity Gap Report)

-45%
истифодаи маводҳои даврӣ асоси ҷаҳонӣ соли 2030 (мақсадҳои ИА)

~9,3%
танҳо 9,3% иқтисодӣ ҷаҳонӣ даврӣ аст. (Болодоказ: гузориши Circularity Gap Report соли 2023)

Манбаъ: Industrial Analytics Platform, The Circular Economy. From awareness to action in global apparel. Февралӣ-сентябр 2021.
* Основные тенденции в мировой и национальной практике по устойчивости для бизнеса, 2018.

Танзими ҳуқуқӣ: Россия

Иқтисоди даврӣ дар сатҳи умумимиллӣ фаъолона рушд ёфта истодааст. Дар рӯзномаи давлатӣ масъалаҳои гузариш ба модели иқтисоди даврӣ дар "Стратегияи рушди иқтисоди Россия то соли 2035", нақшаҳои миллӣ ("Экология", "Соҳаи шузданд" дар Россия ва ғ.) ва дар як қатор гайранишонюндаи федералӣ муайян карда шуцаанд.

Қонунҳои федералӣ, ки бо иқтисоди даврӣ алоқаманданд

Қонуни федералӣ № 89-ФЗ «Дар бораи партовҳои истеҳсолот ва истеъмол» аз 24.06.1998

Қонун муайян мекунад:

- асосҳои ҳуқуқӣ оид ба партовҳо ва масъулияти истеҳсолот ва истеъмол, талаботи ҳуқуқӣ оид ба муҳити мусоид зист ва саломати аҳоли;
- ҳуқуқ ва ӯҳдадорҳои субъектҳо дар соҳаи идоракунии партовҳо;
- синфбандии партовҳо, талабот ба нигоҳдорӣ, чамъоварӣ, истифода, коркард, безаргардонӣ ва партовгоҳҳо.

Қонуни федералӣ № 488-ФЗ «Дар бораи сиёсати саноатӣ дар Федератсияи Россия»

Қонун пешбинӣ мекунад:

- дастгирии илмӣ-техникӣ ва технологияҳо;
- рушди истеҳсолоти такрорӣ ва коркардӣ.

Қонуни федералӣ № 451-ФЗ «Дар бораи танзими фаъолияти истеҳсолкунандагон ва воридкунандагон молҳо ва бастабандӣ» аз 04.08.2023

Қонун муқаррар менамояд:

- масъулияти васеъраи истеҳсолкунандагон (масъулияти иловагӣ оид ба такрористеҳсолкунӣ – РОП);
- тартиби пардохтҳои экологӣ;
- нишондиҳандаҳо: то соли 2024 — утилизатсия 55%; то 2026 — 75%; то 2027 — 100%.

Қонуни федералӣ № 268-ФЗ «Дар бораи захираҳои дуҷумдараҷа ва тағйиротҳо ба қонунҳо» аз 14.07.2022

Қонун муқаррар менамояд:

- мафҳумҳои нави «захираҳои дуҷумдараҷа» ва «ашёи хоми дуҷумдараҷа»;
- истифодаи дубораи ашёи хом;
- истифодаи партовҳо ҳамчун захира;
- ҳадафи стратегӣ — гузариш ба иқтисоди даврӣ то соли 2030.

Қонуни федералӣ № 7-ФЗ «Дар бораи ҳифзи муҳити зист» аз 10.01.2002 (Тағйироти № 7-ФЗ аз 10.01.2022)

Қонун танзим мекунад:

- талаботи умумӣ дар соҳаи ҳифзи муҳити зист, аз ҷумла талабот ба утилизатсияи партовҳо;
- ташаккули иқтисоди даврӣ (иқтисоди истеҳсолот), объектҳои ҷунӣ (аз ҷумла истиҳсолоти маъданҳо) (м. 56, 56.2).

Танзими иқтисодӣ, бозорӣ

Истиқдаи иқтисодии Авруосиё (ЕАИС)
Стратегияи — 2025 (тасдиқ аз 2023)
дар бораи рушди иқтисоди даврӣ, идоракунии захираҳо ва ҳамоҳангсозии сиёсоти давлатҳои узв.

БРИКС

Стратегияи шарикӣ иқтисодӣ то соли 2025 — ҳамкорӣ дар соҳаи иқтисоди даврӣ, идоракунии партовҳо ва технологияҳои «сабз».

Лоиҳаҳои қонунӣ ва барномаҳо

Лоиҳаи қонунӣ «Дар бораи иқтисоди даврӣ»

- муайян кардани мафҳум ва приёсоти;
- асосҳои ҳуқуқӣ ва институционалӣ;
- истифодаи партовҳо ҳамчун захира.

Стратегияи рушди саноатӣ то соли 2035

- эффеки самаранокии истифодаи захираҳо;
- кам кардани партовҳои саноатӣ;
- рушди технологияҳои коркарди дубора ва утилизатсия;
- иқтисоди каммасраф.

Барномаи миллӣ «Экология» то соли 2030

- кам кардани таъсири партовҳо ба муҳити зист;
- паст кардани партовҳо;
- тоза кардани объектҳои зарарнок.

Лоиҳаҳои пилотӣ дар минтақаҳо

- коркарди инфрасохтори моддӣ-техноӣ барои мубодилаи партовҳо;
- ташқиқи технологияҳои нав;
- ташкили иқтисоди даврӣ дар асоси таҷрибаи минтақаҳо.

Лоиҳаҳои қонунӣ, ки бо иқтисоди даврӣ алоқаманданд

Лоиҳаи қонун «Дар бораи иқтисоди даврӣ»

- муайян кардани мафҳумҳои асосӣ;
- таъсири мусбӣ ба муҳити зист ва иқтисод;
- рушди истеҳсолоти такрорӣ ва технологияҳои каммасраф.

Лоиҳаи қонун «Дар бораи истифодаи ашёи хом ва партовҳо дар истеҳсолот»

- истифодаи партовҳо ҳамчун манбаи ашёи хом;
- ҳавасмандкунӣ барои ширкатҳо дар истифодаи партовҳо;
- коҳиши таъсири экологӣ ва сарфаи захираҳо.

Лоиҳаи қонун «Дар бораи манъи гардонидани майдони бо партовҳо ифлосшуда»

- муҳофизати муҳити зист аз партовҳои хатарнок;
- барқарорсозии объектҳои зарардида;
- баланс бардоштани масъулияти экологӣ.

Барномаҳо ва лоиҳаҳои қонунӣ, бо иқтисоди даврӣ алоқаманд

ГОСТ (Ростандарт)

ТК 483 «Иқтисоди даврӣ» — таҳияи талаботҳои умумӣ ва терминология дар соҳа.

То ба имяӯ таҳия шуцаанд (то 14 июли 2023):

- стандартҳои таксономӣ;
- ҳуҷҷатҳои расмӣ байналмилалӣ (ИСО), ки стандартҳои иқтисоди даврӣ дар бар мегиранд: ISO/TC 323 «Иқтисоди даврӣ», ISO/TC 322 «Муҳити зист», ISO/TC 324 «Гузариши масолеҳ».

Лоиҳаҳои федералӣ, ки ба гузариш ба иқтисоди даврӣ нигаронида шуцаанд

Лоиҳаи федералӣ «Иқтисоди даврӣ»

- 10 млрд рубл барои коҳиш додани партовҳо, сохтмони инфрасохтори коркарди дубора, истифодаи такрорӣ ашёи хом;
- гузариш ба истифодаи такрорӣ партовҳо дар истеҳсолот ва истеъмол (2022–2030);
- натичаҳо: камшавии партовҳо то 55%, такрористеҳсолкунӣ то 34%;
- чалби 850 млрд рубл сармоя.

Лоиҳаи миллӣ «Экология» (Лоиҳаи федералӣ «Окружающая среда»)

- 191 шахр — бехтар кардани муҳити зист;
- «ҳавои тоза», «оби тоза», «партовҳо»;
- 88 объекти тоза кардани партовҳои чамъшуда;
- барқарорсозии 42,7 млн га замин.

Лоиҳаи федералӣ «Системаи комплексии идоракунии партовҳои саҳти коммуналӣ»

- сохтмони 200 нуктаҳои нав барои коркарди партовҳо;
- коҳиши партовҳои дар партовгоҳҳо то 50,2%, то 2025 — 53,1%;
- утилизатсияи партовҳо — 12,1% (2024);
- истифодаи такрорӣ то 42,3%.

Лоиҳаи федералӣ «Инфрасохтор барои идоракунии партовҳо I–II синф»

- маблаггузорӣ — 36 млрд рубл;
- ташкили системаҳои коркарди партовҳои хатарнок, сохтмони объектҳо;
- 100% истифодаи дубораи партовҳо I–II синф то соли 2024.

Адабиёт

1. European Commission. Circular Economy Action Plan // European Commission. – Brussels, 2020. – URL: Circular Economy Action Plan (дата обращения: 06.05.2026).
2. Ellen MacArthur Foundation. The Circular Economy: An Overview // Ellen MacArthur Foundation. – 2024. – URL: The Circular Economy Overview (дата обращения: 06.05.2026).
3. European Commission. First Circular Economy Action Plan // European Commission Environment. – 2015. – URL: First Circular Economy Action Plan (дата обращения: 06.05.2026).
4. Ellen MacArthur Foundation. The EU's Circular Economy Action Plan // Ellen MacArthur Foundation. – 2022. – URL: EU Circular Economy Action Plan (дата обращения: 06.05.2026).
5. De Pascale A. The Circular Economy Implementation at the European Union Level // Journal of Cleaner Production. – 2023. – URL: Circular Economy Implementation in the EU (дата обращения: 06.05.2026).
6. Garzás M.G.V. Analysing the Expansion of the Circular Economy in Europe // Ecological Economics. – 2025. – URL: Expansion of Circular Economy in Europe (дата обращения: 06.05.2026).
7. Ellen MacArthur Foundation. Circular Economy Case Studies and Examples // Ellen MacArthur Foundation. – 2025. – URL: Circular Economy Case Studies (дата обращения: 06.05.2026).
8. European Environment Bureau. One Year of the EU's Circular Economy Action Plan // ЕЕВ. – 2021. – URL: One Year of the EU CEAP (дата обращения: 06.05.2026).
9. The Circular Republic of China // Renewable Matter. URL:<https://www.renewablematter.eu/en/the-circular-republic-of-china>(дата обращения: 10.05.2026).
10. Глобальные тренды экономики замкнутого цикла [Электронный ресурс]. – PDF-документ. – Режим доступа: локальный файл. – Дата обращения: 10.05.2026.

Ташаккур ба диққататон!